

Når **ENDEN** er god...

En historie om økologi

Hej med dig!

Nu skal du høre en historie fra den virkelige verden. Den begynder dybt nede under jorden, hvor der er mørkt og fugtigt. Dernede i mørket bor jeg sammen med alle mine venner og slægtninge. Du behøver såmænd ikke have ondt af os, for det er faktisk et vildt syret sted at bo, når man er en regnorm.

Ind imellem kigger jeg op for lige at tjekke, at der er styr på det hele. Jeg mener - jeg bor på en økologisk mark, og der skulle jo nødvendigvis være nogen, der begyndte at sprøjte med sprøjtegifte eller fylde jorden med kunstgødning. For så er jeg den, der er gledet!

Jo, du læste rigtigt: Økologisk mark. Hvad er det, tænker du måske? Og det skal jeg fortælle dig. For det er det, den her historie handler om.

Hvor kommer maden fra?

Vi kan jo starte med det, du spiser. Har du nogensinde tænkt på, hvor din mad kommer fra? Hver gang du får frikadeller, hakkebøffer, brød, mælk, yoghurt, kartofler eller æg, kommer

mange af tingene helt sikkert fra en dansk gård. Og langt det meste kommer fra gårde, hvor man bruger kunstgødning og sprøjtegifte og har rigtig mange dyr, der tit ikke har ret meget plads.

Økologisk landbrug

Men sådan behøver det ikke at være. Det økologiske landbrug er en anden måde at gøre tingene på, hvor man tager mere hensyn til naturen.

Økologiske landmænd prøver at drive landbrug på en måde, så der er plads til alle - både husdyr, forskellige slags planter, insekter, fugle og sådan nogle som mig. De bruger for eksempel ikke kunstgødning eller sprøjtegifte på deres marker, og de sørger for, at dyrene har masser af plads og mulighed for at komme ud og æde græs og rode i jorden.

Det betyder, at de høster mindre korn og grøntsager på deres marker, og de kan heller ikke sælge så meget kød, mælk og æg, som andre landmænd. Derfor er de økologiske varer i butikkerne dyrere end de ikke-økologiske. Men det kan du læse meget mere om på de næste sider.

Go' fornøjelse!

Indhold

- 4** *Med krølle på halen*
Svineheld - økogrise beholder halen
- 6** *Det er da ø-KO-logisk*
Grønt græs, friske kløvere og motion – et driverliv for drøvtyggere
- 8** *Logik for burhøns?*
Høns på mange måder
- 10** *Dyreliv på første klasse*
Så er der fest på øko-gården!
- 12** *Da Molly blev bortført*
Digt din egen øko-krimi
- 14** *Rent mel i posen*
Sprøjtegift og kunstgødning ingen adgang!
- 16** *Bomstærke bananer og heldige kartofler*
Super-Karlas hemmelighed
- 18** *Markens vitaminer*
Jagten på ukrudt, sygdomme og skadedyr
- 20** *Mad uden sminke*
Helt naturlig, selvfølgelig!
- 22** *Plads til naturen*
Når landbrug, skove og søer går hånd i hånd

Med krølle på halen

I Danmark er der flere grise end mennesker. Der er lidt flere end to gange så mange. Altså 12 millioner sådan cirka! De fleste bor i store svinestalde. De går meget tæt – nogle af dem kan knap nok røre sig, og de fleste kommer aldrig ud i den friske luft. Fra grisene får vi blandt andet koteletter, skinke, bacon og pølser.

Sol og frisk luft

Det er heldigvis ikke alle grise, der tilbringer hele deres liv i en stald. Økologiske grise har mulighed for at komme ud. Grise har et meget stort legebehov, som de også får dækket udenfor. Den økologiske so får også lov at bevæge sig frit omkring, både mens hun er drægtig (gravid), og når hun har født sine unger. Mange ikke-økologiske søer ligger ned i en lille bås eller står bundet – også når de har unger.

Ungerne bliver længere hjemme

De økologiske pattegrise får lov til at blive hos deres mor i mindst syv uger. Andre pattegrise får kun lov at være hos deres mor i tre-fire uger. Efter syv uger med soens mælk på menuen har grisen fået det bedste forsvar mod sygdomme.

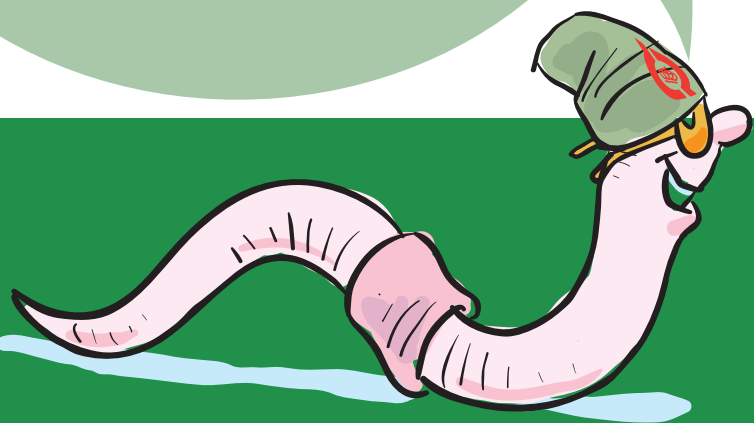
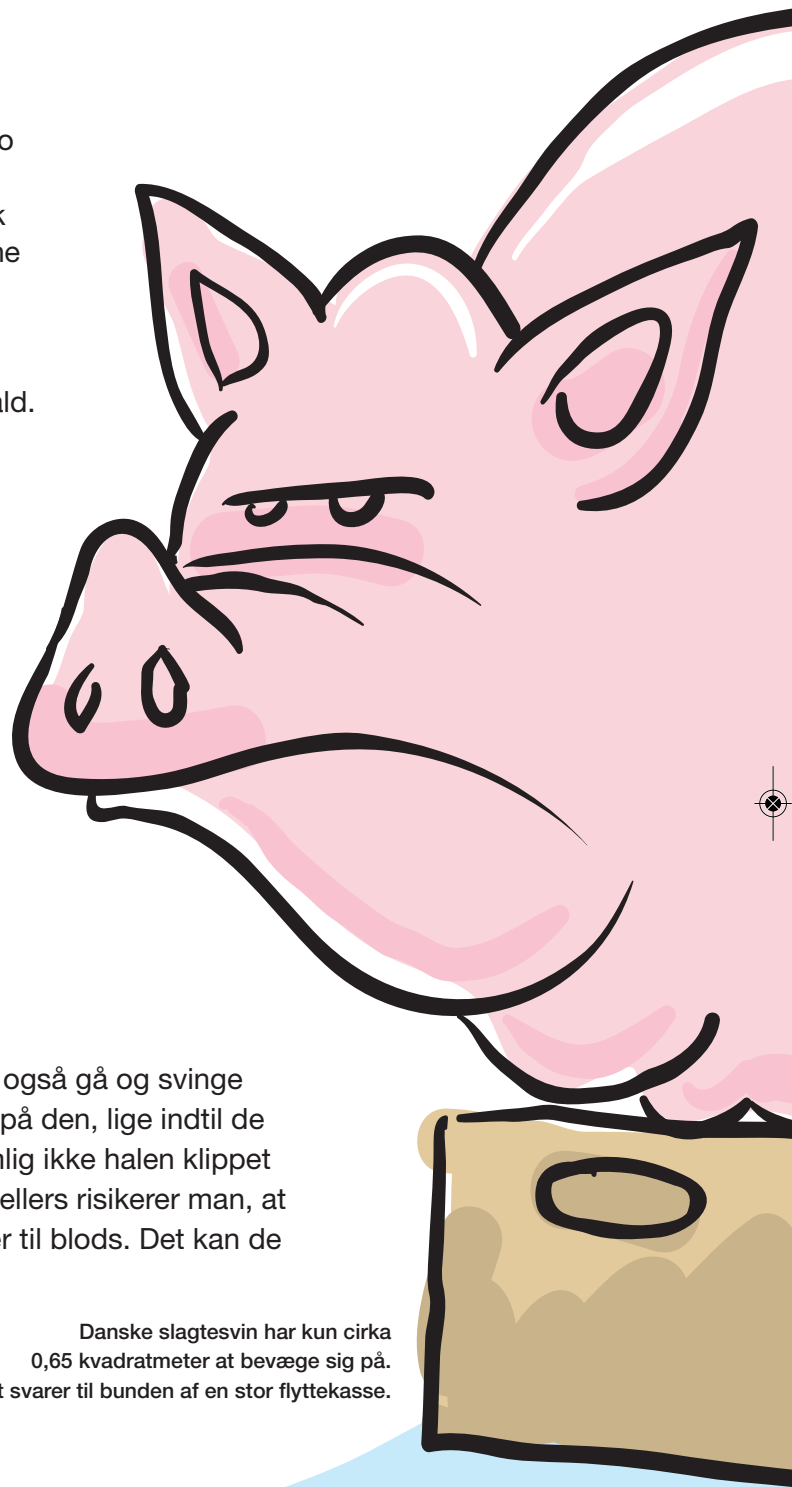
Vidste du,

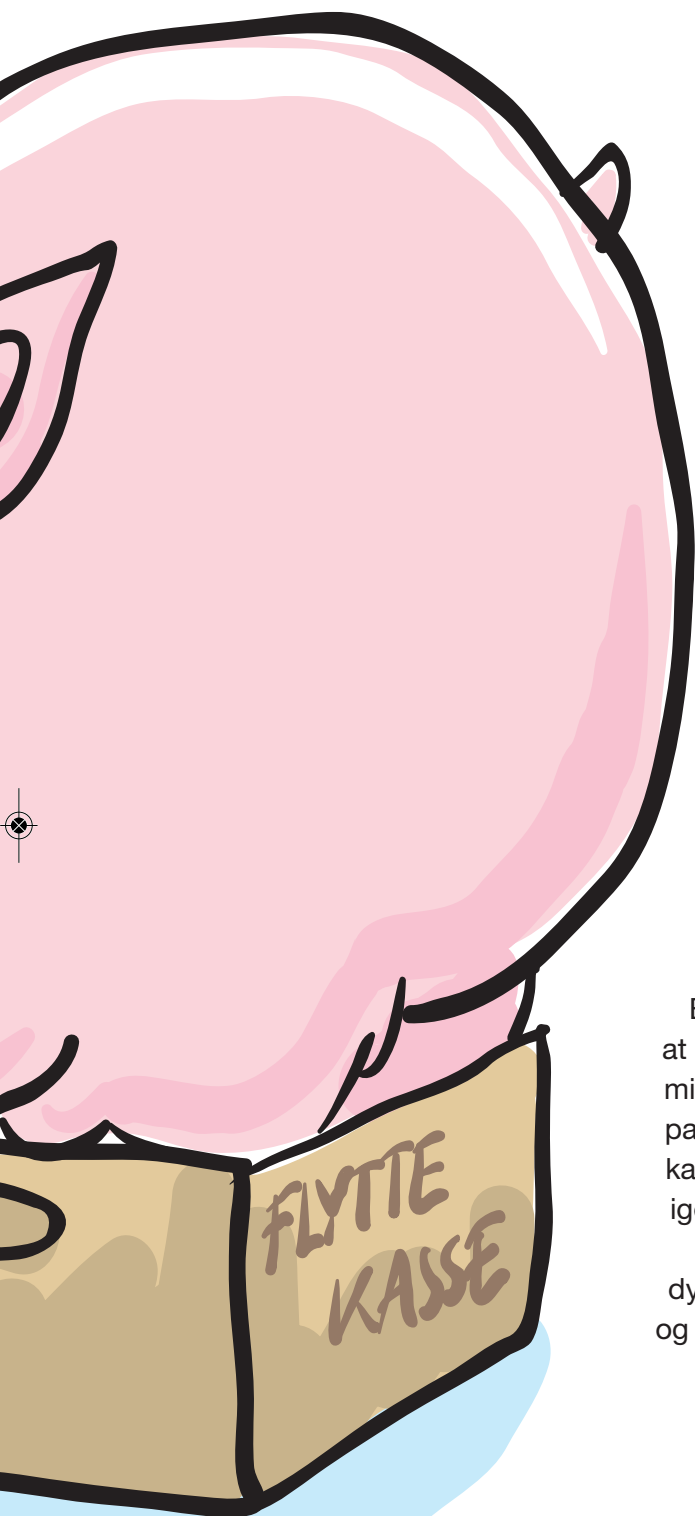
- at der hvert år bliver slagtet omkring 19 millioner svin på de danske slagterier. Kun omkring 90.000 – eller under en halv procent af dem er økologiske?
- at grise, der dier længe hos en so lettere holder sig raske.

Med krølle på halen

De økologiske grise kan også gå og svinge med halen og slå krølle på den, lige indtil de skal slagtes. De får nemlig ikke halen klippet af. Det gør andre grise, ellers risikerer man, at de bider hinandens haler til blods. Det kan de

Danske slagtesvin har kun cirka 0,65 kvadratmeter at bevæge sig på. Det svarer til bunden af en stor flyttekasse.

nemlig godt finde på, fordi de har alt for lidt plads og ingenting at give sig til.

En økologisk gris får også økologisk foder. Og hvis den har fået medicin, skal der gå dobbelt så lang tid, før den må sendes til slagtning. Det er grisen nok selv ret ligeglad med, men det betyder, at der ikke sidder rester af sprøjtegift og medicin i kødet, når vi skal spise det.

Dyre øko-dyr

Desværre er der ikke så mange økologiske grise i Danmark. Det er, fordi det er dyrere at give grisene god plads og økologisk foder.

En økologisk so kan heller ikke nå at føde lige så mange unger, som almindelige søer, fordi hun skal passe pattegrisene længere tid, inden hun kan blive gravid – eller drægtig – igen.

Økologisk svinekød er derfor dyrere end ikke-økologisk svinekød, og det gør det svært at sælge.

Økologiske pattegrise får lov til at blive hos deres mor i mindst syv uger.

De fleste grise får halerne klippet af, for at de ikke skal bide hinanden.

*”Hvorfor flyttede de tre små grise hjemmefra?
Fordi deres mor var et svin”*

Nogle økologiske kalve får lov at gå sammen med en ammeko.

Det er da d

Det får du fra koen

Fra køerne får vi både oksekød, mælk og fløde.

Noget af mælken og fløden bliver lavet til ost, smør, yoghurt eller kakaomælk på mejerierne.

Der bliver solgt rigtig meget økologisk mælk i Danmark. Faktisk er hver tredje liter mælk i butikkerne økologisk, og det skyldes især, at den økologiske mælk ikke er så meget dyrere end den ikke-økologiske. Det er det økologiske oksekød til gengæld. Derfor bliver der ikke solgt ret meget af det.

Halm og motion

Hver tiende danske malkeko er økologisk. Ligesom med grisene er der forskel på, om en ko er økologisk eller ej. Økologiske køer skal have et blødt leje at ligge på i stalden og mulighed for at røre sig og få motion hver dag. De kommer på græs fra 1. april til 1. nov., hvis vejret tillader det. Derimod er det kun ca. hver sjette ikke-økologiske ko, der kommer på græs. De fleste står inde hele deres liv.

Danmark var engang et rigtig ko-land. Dengang dine bedsteforældre var børn, var der mere end halvanden million malkekøer på de danske marker, men siden er antallet faldet støt. I dag er der kun lidt over en halv million malkekøer, og hvert år bliver der omkring 10 procent færre.

Kalven kommer til verden

Når en økologisk kalv kommer til verden, får den lov til at være hos sin mor i mindst ét døgn efter fødslen, og den skal have ko-mælk de første tre måneder af sit liv. Det kan godt være en barsk oplevelse for kal-

*”Hvorfor er fløde dyrere end mælk?
Fordi det er sværere for køerne at ramme
de små kartoner”*

Ø-KØ-logisk

ven at blive taget væk fra sin mor, derfor skal landmanden sørge for, at den får dækket sit suttebehov for eksempel ved hjælp af en narresut. Nogle steder bliver en gammel malkeko sat til at være "ammeko". Så går hun rundt sammen med alle de små kalve og lader dem die hos sig.

Koens mad

Økologiske køer spiser *ensilage*, som er græs, der er syrligt, fordi det har ligget og gæret. De spiser også korn, halm, roer, græs og hø. Alt sammen noget, som aldrig er blevet sprøjtet med sprøjtegifte eller gødet med kunstgødning. På den måde er en liter økologisk mælk også rigtig god for naturen.

Hvis koen bliver syg

Økologiske køer får heller ikke nær så meget medicin som andre køer, men det betyder ikke, at de er mindre sunde og raske end andre køer. Tvært imod. De økologiske landmænd holder bare mere øje med deres forbrug af medicin, fordi der ikke må være rester af medicin i mælken. Derfor skal de økologiske landmænd vente to gange længere end andre landmænd, før de igen kan malke deres ko, hvis den har fået medicin. En økologisk landmand må heller ikke selv give sine dyr medicin uden først at have haft besøg af en dyrlæge. På den måde er der mindre risiko for, at koen får for meget eller forkert medicin.

De kommer på græs fra 1. april til 1. nov., hvis vejret tillader det.

Vidste du:

- at økologiske køer altid skal have halm eller noget andet blødt at ligge på?
- at én ud af tre liter mælk i supermarkedet er økologisk?

Hvad synes du?

- Skal alle køer have lov at komme ud på marken og røre sig og æde græs?
- Er det rimeligt, at økologisk kød er dyrere end andet kød?
- Skulle økologiske madvarer være så billige, at alle mennesker kunne få råd til dem?

Logik for burhøns?

Du har måske lagt mærke til, at der findes alle mulige forskellige slags æg i supermarkedernes kølediske. Der er burhønsæg, skrabeæg, æg fra fritgående høns og økologiske æg.

Er æg og høns ens?

Det virker måske fjollet, for æg er vel æg? Men det er ikke alle, der synes det. Rigtig mange mener for eksempel, at den måde, burhøns bliver behandlet på, er den rene dyremishandling. De vil derfor gerne kunne købe æg fra høns, der har haft det godt eller i hvert fald bedre end burhønsene. Det samme gælder slagtekyllinger. Nogle vil helst købe kød fra kyllinger, der har løbet frit omkring. Men de er altid dyrere end ikke-økologiske kyllinger. Derfor bliver der solgt meget lidt økologisk kyllingekød i Danmark.

Siddepinde og støvbading

Hvis en høne kunne vælge, hvor den ville vokse op, ville den nok vælge at være økologisk eller fritgående. Der er nemlig stor forskel på, hvordan de for-

Almindelige slagtekyllinger lever kun 40 dage, før de bliver slagtet.

Økologiske hønseflokkene må højst bestå af 3.000 høns.

Vidste du,

- ▮ at cirka 20 procent af den danske ægproduktion er økologisk?
- ▮ at over halvdelen af alle høns i Danmark er burhøns?

Hvad synes du?

- ▮ Er det lige meget, hvordan de æg og kyllinger, du spiser, er produceret?
- ▮ Er det dyrplageri at holde burhøns?
- ▮ Skal man brænde kyllingernes næb, så de ikke skader hinanden senere?
- ▮ Skal man helt opgive at holde høns og slagtekyllinger, hvis man ikke kan give dyrene naturlige forhold?
- ▮ Skal man mærke slagtekyllinger, så forbrugere kan vide, hvordan de er vokset op.

skellige høns har det. Økologiske høns har meget mere plads end andre høns, og de har mulighed for at komme ud i en hønsegård med græs, hvor de kan gå og skrabe i jorden og støvbade. I hønsehuset må der højst være seks økologiske høns pr. kvadratmeter, og ude i hønsegården har hver høne fire kvadratmeter. Det giver hønsene god plads til at brede vingerne ud og bevæge sig. De har siddepinde og reder, og deres foder er økologisk.

Et A4-papir og et postkort pr. høne

Burhøns sidder sammen i små bure. De har ikke mere plads, end hvad der svarer til et A4-papir og et postkort pr. høne og har ikke mulighed for at brede vingerne ud. Burhønsene kommer aldrig ud, og manglen på motion gør, at deres knogler bliver svage og brækker let. Burene står i store haller uden vinduer, og der er trådnat i bunden, så hønse-sene ikke kan komme til at følge deres instinkt og skrape i jorden.

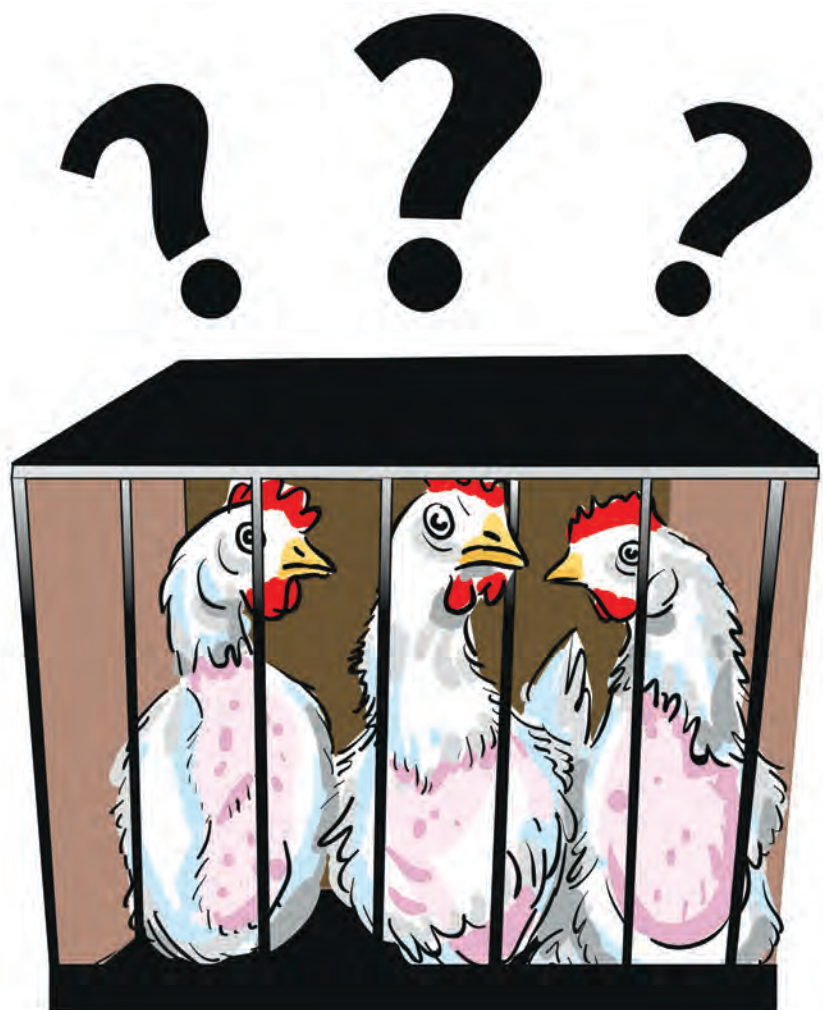
Skrabehøns og især fritgående høns har mere plads end burhønsene, og de har mulighed for at sove på siddepinde og skrape i sand eller halm. Men skrabehønsene har heller ikke mulighed for at komme ud. De går i kæmpestore haller, og der må være op til ni skrabehøns pr. kvadratmeter. De fritgående høns kan komme ud i en hønsegård, hvor de har mindst fire kvadratmeter hver at opholde sig på.

Af med næbspidsen

Høns og kyllinger trives bedst i flokke på 15-20 høns. Men hvis hønseavlere skal kunne leve af deres arbejde, kan det ikke lade sig gøre at holde så små flokke. Økologiske hønseavlere må have 3.000 høns i en flok, mens andre hønseavlere må have lige så mange de vil – nogle har op til 17.000.

Når hønsene går for tæt og er for mange, kan de finde på at gå og pille fjerene af hinanden og hakke i deres egne fødder – enten fordi de er stressede, eller fordi de keder sig. Derfor får ikke-økologiske høns næbspidsen brændt eller klippet af.

Økologiske høns kan også finde på at pille fjerene af hinanden, men det er forbudt at klippe deres næb. I stedet får de masser af groft foder, så de ikke

Burhøns kan aldrig brede vingerne ud.

kommer til at kede sig i hønsegården. Mange økologiske hønseavlere løser også problemet ved at bruge mere rolige hønseracer, der ikke hakker i hinanden. Til gengæld lægger de lidt færre æg.

Slagtekyllinger

De økologiske slagtekyllinger har også bedre plads end andre slagtekyllinger. Mens ikke-økologiske kyllinger bliver holdt i store haller, har de økologiske slagtekyllinger mulighed for at komme udenfor og rode i jorden. Men den største forskel er, at økologiske slagtekyllinger vokser langsomt og får lov at blive op til 80 dage gamle, før de bliver slagtet. Andre slagtekyllinger bliver slagtet efter ca. 40 dage. For at de kan nå at blive store nok på så kort tid, skal de vokse meget hurtigt. Det er hårdt for deres skelet, og nogle slagtekyllinger brækker derfor benene.

*”Hvad gør hønen, når den fryser?
Den lægger sig ind under den varme hane.”*

Dyreliv på

En del af ideen med økologi er, at dyrene får lov at følge deres naturlige adfærd.

Kunne du finde på at have din hund spærret inde i et lillebitte bur, hvor den ikke engang kunne vende sig om? Eller klippe halen af din kat? Sikkert ikke.

Det samme bør gælde for grise, høns og køer, mener økologiske landmænd. Derfor har de dyr, der lever på økologiske gårde, generelt bedre forhold end andre husdyr. Det er en del af ideen bag økologi - at dyrene så vidt muligt får lov at følge deres naturlige adfærd.

Hvis man for eksempel sætter en høne i et lille bur med trådnæt i bunden, har den ikke en chance for at skrabbe i jorden, støvbade, lede efter mad, ordne sine fjer eller bygge rede. Ting, som en høne i naturen får hele dagen til at gå med.

På samme måde er det med grise, som i mange moderne stalde har meget lidt plads. De kan hverken lege eller rode i jorden, som grise ville gøre ude i naturen.

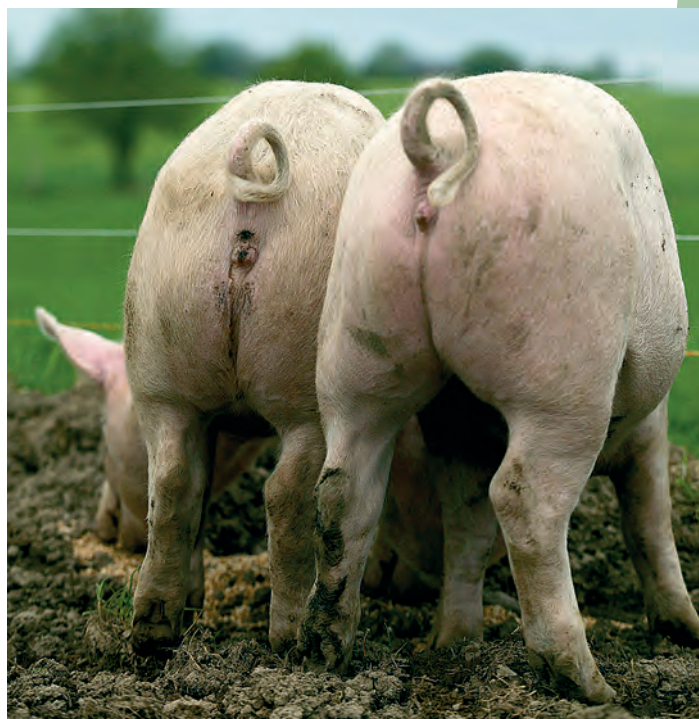
*”Hvad er det for et dyr, der er voksent fortil og barn bagtil?
Et får, der er lam på bagbenene.”*

på første klasse

første klasse

Vi kan selvfølgelig ikke spørge grisene, køerne og hønsene, hvordan de har det med at bo i de moderne stalde. Men når en gris for eksempel får liggesår af at ligge på et betongulv, eller en slagtekilling ikke kan rejse sig og gå, er det svært at forestille sig, at de har det rigtig godt. De ville nok heller ikke bide og hakke hinanden, hvis de var glade og tilfredse.

Det er umuligt at indrette et landbrug, så dyrene kan have det præcis på samme måde, som hvis de levede i naturen. Men reglerne for økologisk landbrug og produktion betyder, at økologiske husdyr får en lang række af deres vigtigste behov opfyldt.

En gris med krolle på halen er en glad gris.

Vidste du,

at de økologiske dyr skal:

- ▶ have mulighed for daglig motion
- ▶ have frisk luft og dagslys i stalden
- ▶ have rent halm eller anden strøelse på deres sovearealer
- ▶ have mulighed for at pleje deres pels, fjer og hud
- ▶ have så god plads, at de kan bevæge sig naturligt
- ▶ have adgang til groft foder
- ▶ være på græs mindst 150 dage om året (køer og grise)

- at det er forbudt at:

- ▶ klippe halerne af økologiske grise
- ▶ brænde eller klippe spidsen af næbbet på økologiske kyllinger

Hvad synes du?

- ▶ Skal økologiske landmænd bruge færre penge på, at dyrene har det godt, så produkterne kan blive billigere?

Da Molly blev bortført

Digt din egen historie om Molly

Den store so Molly Muddermås gik rundt på en eng og havde det svinefedt. Solen skinnede, fuglene kvidrede, fluerne summede, og Molly Muddermås havde krølle på grisehalen. Hun gik og rodede i den fede muld og fandt rødder, larver og små biller, som hun gnaskede i sig med stor fornøjelse. Molly Muddermås var kort sagt en rigtig glad øko-so. Ja, lykkelig, kan man vel nærmest sige.

Men en mørk og stormfuld nat blev Molly Muddermås pludselig vækket ved lyden af skingre svineskrig og en motor, der brummede. Da hun åbnede øjnene og rystede halmen af sig, kiggede hun lige ind i det skarpe lys fra et par billygter. Før hun kunne nå at stave til ø-k-o-l-o-g-i-s-k, havde to mænd smidt hende ind bag i en lastbil. Inden de lukkede bagsmækken, hørte hun en af dem grine ondskabsfuldt: "Ha, ha, ha! Nu skal vi vise den fede so, hvordan virkeligheden ser ud!"

Der var bælgmørkt inde i lastbilen, som var proppet med grise – store og små mellem hinanden. Ligesom Molly var de blevet hevet ud af halmen midt om natten. Ingen af dem vidste, hvor de var på vej hen. Nogle mente, at de måske sku' i Zoologisk Have og hilse på vildsvinene, andre gættede på, at de var på vej til grisefest på Mallorca. Men ingen havde fantasi til at forstille sig det, der virkelig skete...

Hvad sker der med Molly Muddermås og de andre grise?

Digt selv videre på historien.

Du kan bruge sætningerne herunder som inspiration:

»Hvad sker der for dem?« tænkte Molly.

Der stank af sure grisetæer.

Det var bare for nederen.

»Så kan du lære det, kan du!« vrissede damen.

Det var helt vildt grineren.

»Skal vi spille gris,« spurgte ornen.

»Det var ligegodt svineren,« udbrød Molly.

»Skynd jer! Der kommer nogen,« hviskede den lille gris.

»Du skal alligevel bare laves til flæskesvær,« grinede manden.

Spandevs af økologiske æbler, gulerødder og roer væltede ned i ædetruget.

"Hvorfor er høns så bange af sig?

Fordi de var kyllinger som små."

rt

Quiz

Sandt eller falsk?

		Sandt	Falsk
1	Økologi betyder, at landmanden ikke bruger maskiner, og at såningen kun foregår ved fuldmåne.		
2	Kompost er tis og lort fra køer og grise.		
3	Økologiske køer bliver malket tre gange om dagen.		
4	Køer, der aldrig kommer ud, giver mindre mælk.		
5	Grise er ligesom hunde legesyge dyr.		
6	Der er mange flere fugle, insekter og forskellige blomster på en økologisk mark end på en ikke-økologisk.		
7	Høns kan godt finde på at sove i et træ, hvor de er i sikkerhed for ræven.		
8	Hver tredje liter mælk i supermarkedet er økologisk.		
9	Økologiske dyr skal dyrke mindst en times motion hver dag.		
10	Økologiske landbrug er bedre for naturen end ikke-økologiske.		
11	Regnorme er gode for jorden, fordi de omdanner blade og andre plantedele til kompost, og fordi deres gange sørger for, at der kommer ilt og vand ned i jorden.		

Løsningen på Quizen findes på bagsiden.

Rent mel i posen

Over halvdelen af al jord i Danmark er **opdyrket**. Det vil sige, at der bliver sået korn, grøntsager, roer, kløver, raps, græs osv. på den. Noget af det, der er allermest af på de danske marker, er hvede. En del af hveden bliver til hvedemel, som bruges til brød og andre madvarer. Men det meste af den hvede, som vokser i Danmark, bliver brugt som foder til køer, grise og høns.

Fugle og insekter

Når de danske landmænd dyrker korn og grøntsager, bruger de fleste af dem kemiske sprøjtegifte til at holde insekter, ukrudt og plantesygdomme væk. Men sprøjtegiften er ikke kun giftig for de skadelige dyr. Den slår også nogle af de insekter ihjel,

Der er ingen rester af sprøjtegifte i økologisk mel, brød og havregryn.

som fuglene lever af. På den måde bliver der færre fugle på markerne. Sprøjtegiften siver også ned i jorden, og en del ender i vores drikkevand.

Ingen sprøjtegifte eller kunstgødning

Økologiske landmænd må slet ikke bruge sprøjtegifte på deres marker. Derfor findes der flere forskellige slags planter, insekter og fugle på de økologiske marker, end der gør på andre marker, og der er ingen rester af sprøjtegifte i økologisk mel, brød og havregryn.

Økologiske landmænd bruger heller ikke kunstgødning. I stedet bruger de naturligt gødning og for at beskytte miljøet, bruger de mindre gødning. Derfor vokser der mindre korn på markerne. Hvis en økologisk og en ikke-økologisk landmand dyrker hvede på to lige store marker, kan den økologiske landmand kun høste 6.000 kg. hvede, hver gang den anden høster 8.000 kg.

Vidste du,

- ▶ at det kræver mere plads at dyrke økologisk? Økologiske landmænd høster ca. 25 procent mindre på deres marker end andre landmænd, fordi de ikke bruger sprøjtegifte og kunstgødning.
- ▶ at der er flere fugle, insekter og grøftkantsblomster ved de økologiske marker?
- ▶ at nogle plantearter, der før var helt almindelige i den danske natur, er ved at forsvinde fuldstændig på grund af gødning fra markerne?

Hvad synes du?

- ▶ Skal man sprøjte markerne for at kunne producere meget korn?

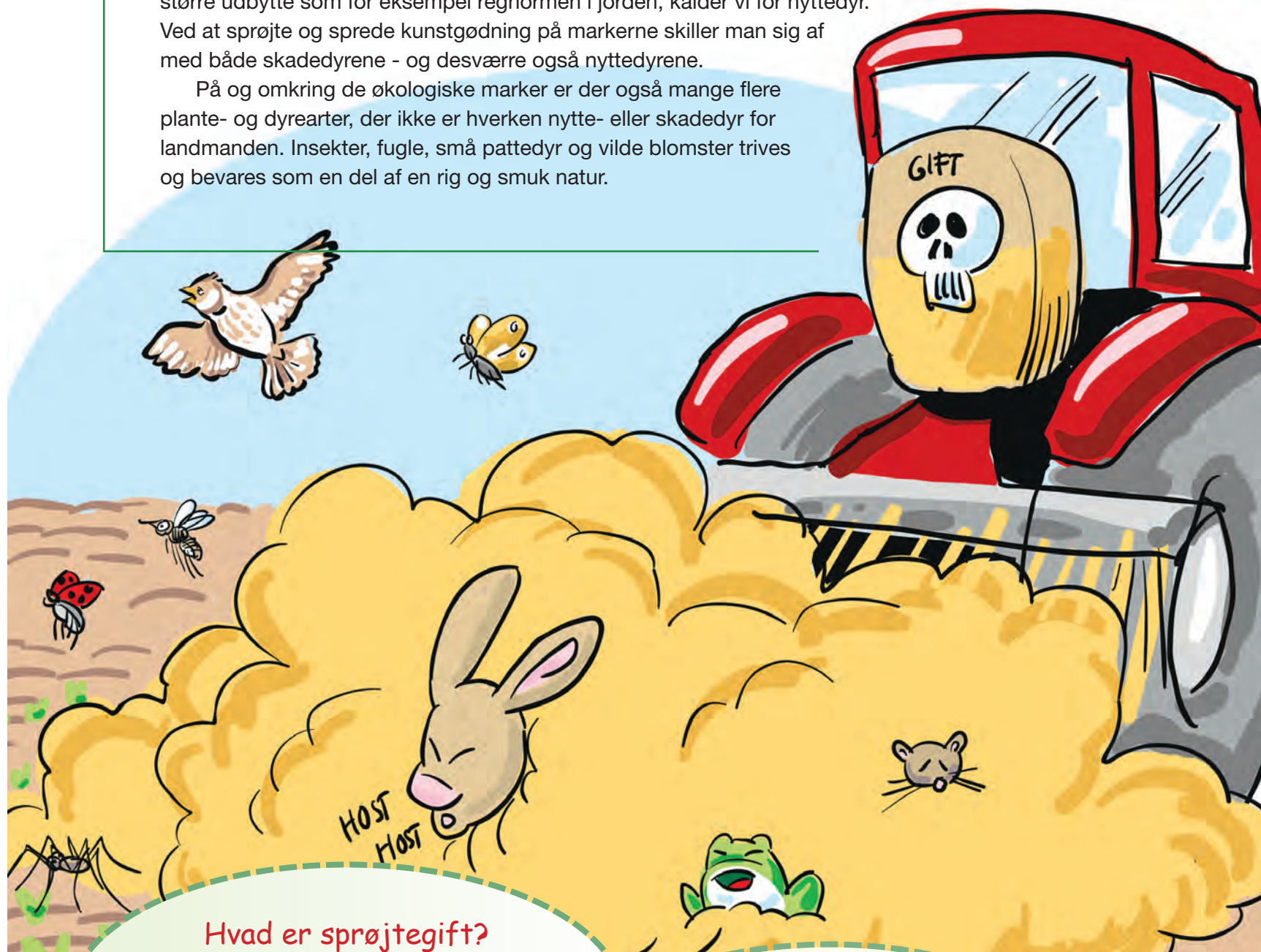
Nyttedyr/skadedyr

Fluer, biller og larver er ligesom alle andre dyr med til at opretholde balancen i naturen. Når vi mennesker dyrker jorden, vil vi gerne have et stort udbytte af en enkelt planteart på marken. Det påvirker naturens balance på og omkring markerne.

Vi kalder de dyr, der ødelægger vores afgrøde, for skadedyr. De dyr, der hjælper til et større udbytte som for eksempel regnormen i jorden, kalder vi for nyttedyr.

Ved at sprøjte og sprede kunstgødning på markerne skiller man sig af med både skadedyrene - og desværre også nyttedyrene.

På og omkring de økologiske marker er der også mange flere plante- og dyrearter, der ikke er hverken nytte- eller skadedyr for landmanden. Insekter, fugle, små pattedyr og vilde blomster trives og bevares som en del af en rig og smuk natur.

Hvad er sprøjtegift?

Sprøjtegift er gift, som landmanden kan sprøjte ud på marken, hvis der er kommet ukrudt eller små insekter i planterne, som ikke skal være der. Den økologiske landmand må ikke bruge sprøjtegift.

Hvad er kunstgødning?

Giver man planterne gødning, vokser de bedre. Det er en slags ekstra næring (mad) til planterne. Kunstgødning bliver lavet på en fabrik. Økologiske landmænd må ikke bruge kunstgødning. Kun naturlig gødning, som fx gylle (tis) fra grise og køer.

Bomstærke bananer og

Frugt og grøntsager er noget af det bedste at spise, hvis man gerne vil være sund og slank hele livet. Men er det vigtigt, om grøntsagerne er økologiske, og kan man overhovedet smage forskel?

Færre sygdomme

Nogle synes, de tydeligt kan smage forskel på en økologisk gulerod og en ikke-økologisk gulerod. Andre synes ikke, der er forskel. Men det er der. Den kan måske bare ikke ses eller smages.

Når planter bliver angrebet af enten insekter eller sygdomme, udvikler de en masse stoffer til at

forsvare sig med. Stofferne er også rigtig sunde for os mennesker. De gør nemlig, at vi også får sværere ved at blive syge.

Ingen sprøjtegift eller kunstgødning

Ligesom med kornet bruger den økologiske landmand hverken kemiske sprøjtegifte eller kunstgødning, når han dyrker sine grøntsager. Og ligesom med kornet betyder det, at han høster færre grøntsager og frugter end andre landmænd. Derfor er økologisk frugt og grønt en del dyrere end andet frugt og grønt.

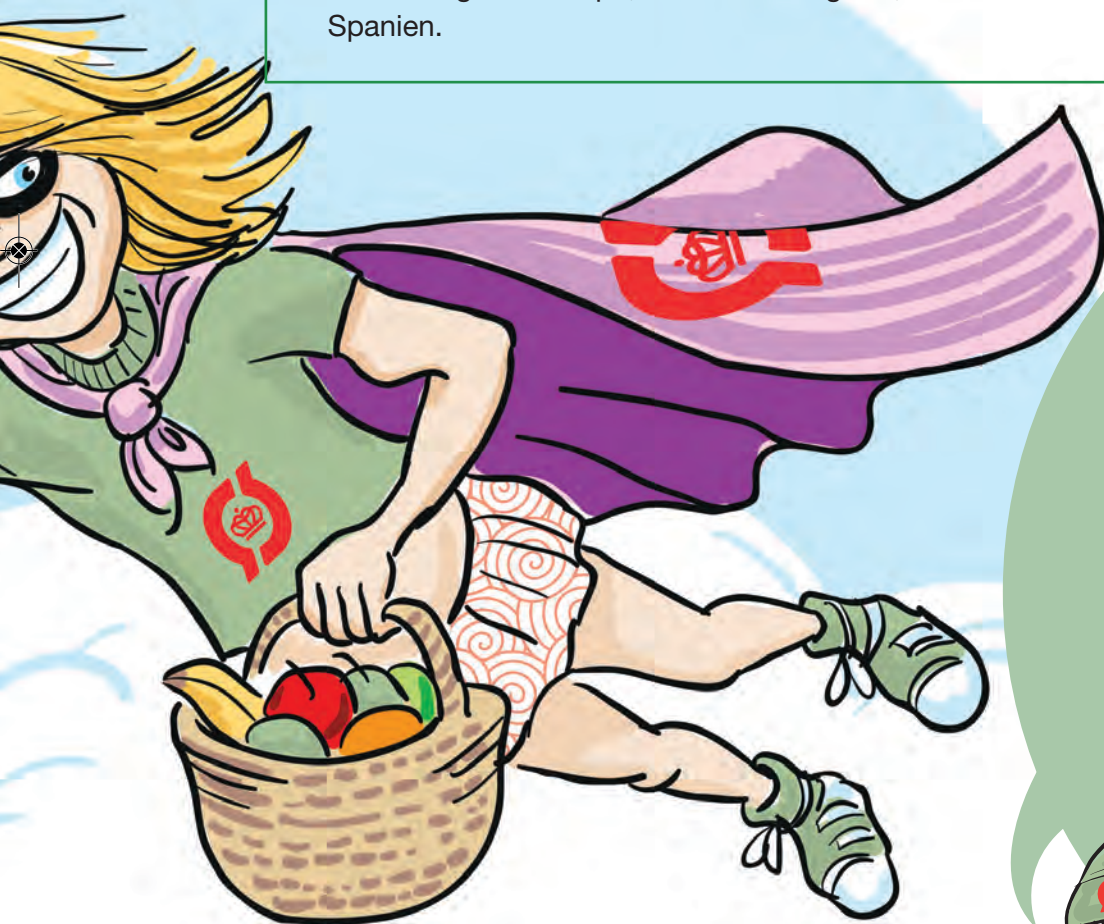
Hvad er super-Karlas hemmelighed?

og heldige kartofler

Økologisk mad fra de varme lande

Det er ikke kun i Danmark, der findes økologi. Flere og flere af de økologiske varer, man kan købe i supermarkederne, kommer fra udlandet. Det gælder for eksempel kaffe, te, kakao, ris og citroner. Men også en del mel, gryn og grøntsager må importeres fra andre lande, fordi de danske økologiske landmænd ikke altid kan dyrke grøntsagerne eller følge med efterspørgslen.

Økologiske fødevarer fra udlandet er fremstillet og kontrolleret efter samme regler som økologiske varer fra Danmark (se boks side 23). Når varerne er forsynet med det røde Ø-mærke, kan du derfor godt stole på, at de er økologiske, selv om de kommer fra Israel, New Zealand eller Spanien.

Vidste du,

- ▀ at der findes rester af sprøjtegift i næsten halvdelen af alle ikke-økologisk frugter og kornprodukter i supermarkedet?
- ▀ at Sundhedsstyrelsen anbefaler, at man spiser mindst 600 gram frugt og grønt om dagen?

Hvad synes du?

- ▀ Er det i orden at sprøjte frugt og grønt, så det ikke rådner så hurtigt i supermarkedet?
- ▀ Skal økologiske landmænd have mere støtte fra staten end andre landmænd, så økologisk frugt og grønt bliver billigere?

Markens vitaminer

Du har allerede hørt, at økologiske landmænd hverken bruger kemiske sprøjtegifte eller kunstgødning, når de skal dyrke korn, frugt og grøntsager. Men de gør en masse andre ting for at, planterne vokser sig store og stærke, og ikke bliver ødelagt af ukrudt og skadedyr.

Vidste du,

- ▀ at økologiske landmænd også kan gøde jorden ved at så bestemte planter på deres marker en gang i mellem. For eksempel skaber kløvergræs kvælstof i jorden. Det gør, at kornet vokser bedre året efter.
- ▀ at der i dag er ca. 2680 landbrug i Danmark, der er godkendt til at producere økologiske produkter? Det svarer til cirka syv procent af alle landbrug.

Hvad synes du?

- ▀ Skal landmænd have lov at bruge sprøjtegifte og kunstgødning, så de kan høste mere korn og slippe for ukrudt og sygdomme på deres marker?

Væk med ukrudt

En af de bedste måder at bekæmpe ukrudt, skadedyr og plantesygdomme, når man ikke må sprøjte markerne, er at bruge *varieret sædskifte*. Det betyder, at man hvert år sår nye planter på sine marker. Hvis man for eksempel har dyrket byg på en mark det ene år, er det en god idé at dyrke kløvergræs eller ærter året efter. Når man hele tiden skifter afgrøderne, får ukrudt og sygdomme ikke så nemt overtaget.

Hvis man derimod sår hvede hvert eneste år, giver det bedre og bedre vilkår for de plantesygdomme og ukrudtsplanter, der trives i hvedemarker. Det kan blive et stort problem, selv hvis man har mulighed for at sprøjte ukrudtet væk.

En anden måde at bekæmpe ukrudtet på er ved at luge det væk. Det kan godt være et kæmpestort arbejde. Nogle økologiske landmænd får derfor en skoleklasse til at komme og hjælpe sig. Så ligger de på knæ mellem rækkerne af grøntsager og hiver alle de små ukrudtsplanter op.

Møg, gylle og anden gødning

Økologiske planter skal selvfølgelig have gødning lige som alle andre planter. Man kan sige, at gødning er en slags vitaminpiller for jorden. Men økologiske landmænd må jo ikke bruge kunstgødning. Derfor bruger de i stedet naturlig gødning. Det meste er

husdyrgødning, som kommer fra køer og grise, men det kan også være kompost (se boksen) eller andre ting fra planter.

Naturlig gødning indeholder et væld af forskellige ting, som gør jorden frugtbar (se boksen), også efter man har høstet.

En af måderne at holde ukrudtet væk fra en økologisk mark er ved at luge. Det er et stort arbejde, så nogle landmænd får hjælp af en skoleklasse. Her bliver de trukket henover marken liggende bag på en traktor!

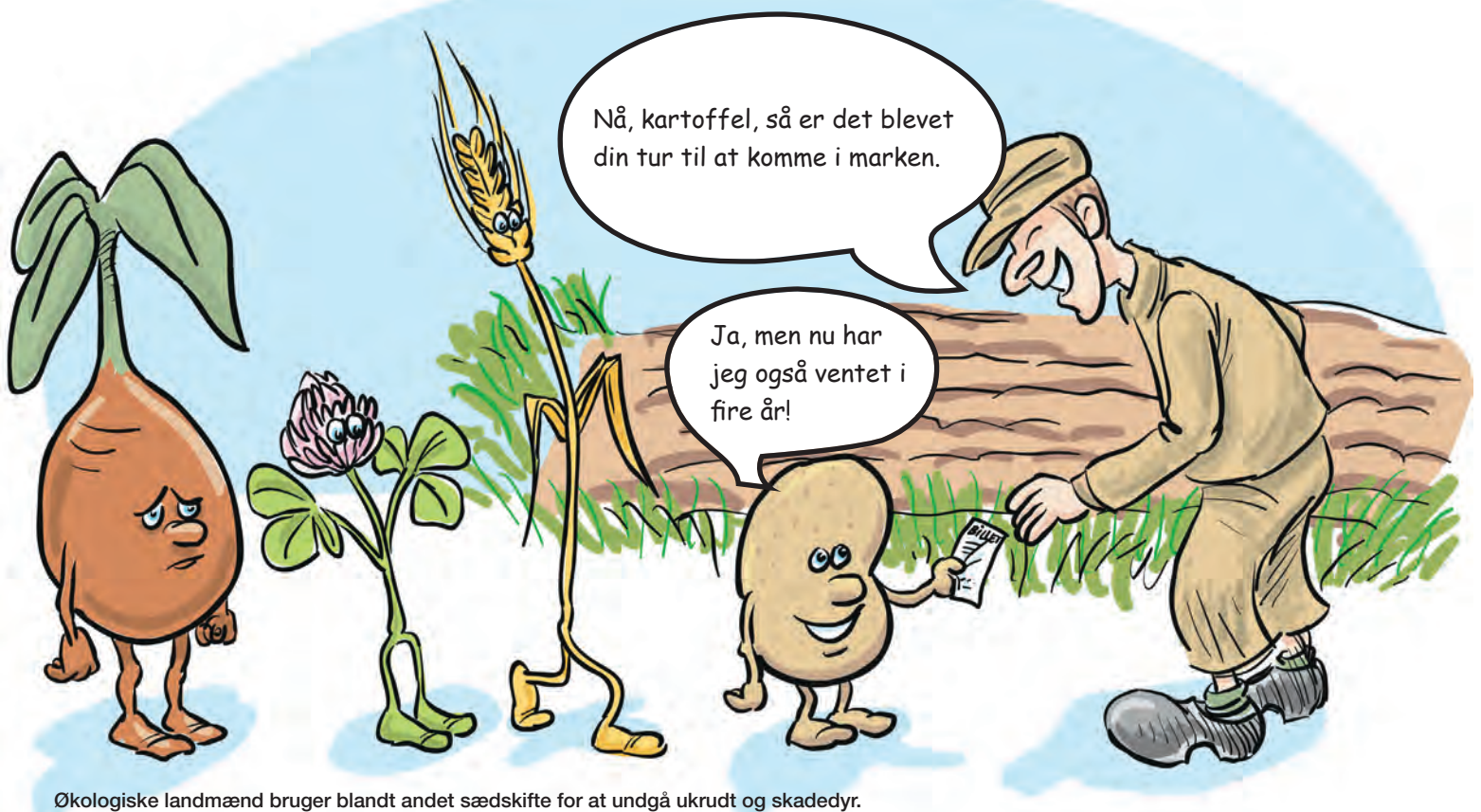

Kunstgødning er fremstillet på fabrikker, så det præcis indeholder de næringsstoffer, planterne skal bruge - hverken mere eller mindre.

Men selv om gødning fra dyr og planter er naturlig, kan der være problemer ved at bruge det. Ligesom med kunstgødning er det et problem, hvis der bliver brugt for meget af det – så forurener det

vores natur. Når rester af gødning løber ned i jorden og videre ud havet, vandløb og søer, får det blandt andet ilten til at forsvinde, og så dør fisk og andre dyr i vandet.

Derfor er økologiske landmænd meget omhyggelige med at skifte afgrøder og kun bruge den mængde gødning, der er nødvendig.

Økologiske landmænd bruger blandt andet sædskifte for at undgå ukrudt og skadedyr.

Hvad er kompost?

Kompost er gamle plantedele, som har ligget så længe, at planterne næsten er blevet til jord igen. Regnorme og andre små dyr hjælper med at lave planterne om til kompost.

Hvad vil det sige, at jorden er frugtbar?

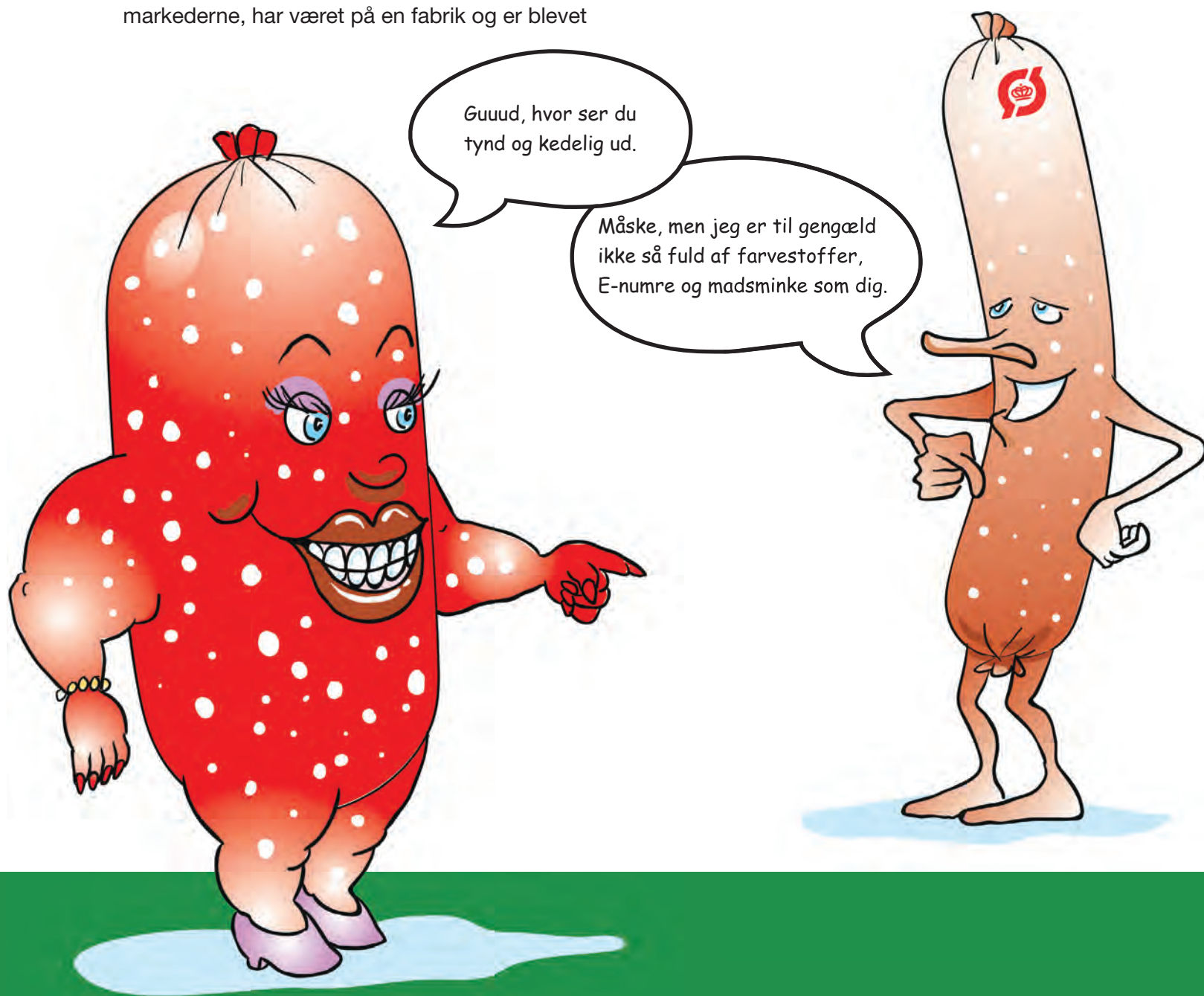
Når jord er frugtbar, betyder det, at jorden indeholder en masse gode næringsstoffer (mad), som planter kan leve af. Man kan hjælpe jorden med at blive mere frugtbar, fx ved at lægge kompost ud eller gødning.

Mad uden sminke

En del af de madvarer, vi spiser, bliver først høstet eller slagtet og derefter pakket, men ellers bliver der ikke gjort noget særligt ved dem, før de ender i supermarkedet. Det gælder for eksempel frugt, grøntsager og det meste kød.

Men mange af de madvarer, vi kan købe i supermarkederne, har været på en fabrik og er blevet

forarbejdet – det vil sige, at de er blevet blandet med forskellige ingredienser som krydderier, vand og mel og måske bagt, kogt eller stegt, inden de kommer ud i butikkerne. Det gælder for eksempel spegepølse, leverpostej, fiskefrikadeller, kager, færdigretter, marmelade og saftvand.

Hindbærsaft uden hindbær

Som regel putter man noget i madvarerne, så de kan holde sig i længere tid. Nogle gange kommer man også forskellige kemiske stoffer i maden for, at den skal se flot og frisk ud og måske smage og dufte af mere, end den ellers ville gøre.

Der er farvestoffer i rigtig meget slik, og det er også farvestoffer, som gør røde pølser røde. Man kan også tilsætte grillsmag til en bøf på burgerbaren, selv om bøffen aldrig har været på en grill. Og man kan få en hindbærsaft til at blive knaldrød og smage og dufte stærkt af hindbær, selv om der ikke er nogen hindbær i.

Økologisk mad må højst indeholde 47 forskellige tilsætningsstoffer. Tilsætningsstoffer kan også være naturlige. For eksempel kan man farve en madvare rød med rødbedesaft.

Stofferne kaldes *tilsætningsstoffer*, og der findes rigtig mange af dem i vores mad. I EU må man bruge cirka 330 forskellige kemiske tilsætningsstoffer!

Hvis du vil undgå tilsætningsstoffer i maden, er det en god idé at spise økologisk. Økologisk spegepølse, leverpostej, dåsemad osv., må højst indeholde op til 47 forskellige tilsætningsstoffer. Mange af dem er naturlige.

Vidste du,

- ▶ at der skal stå på madvarerne, hvilke tilsætningsstoffer der er i dem?
- ▶ at tilsætningsstoffer har numre – de såkaldte E-numre – som fortæller, hvad de indeholde, og hvordan de virker.
- ▶ at det er tilsætningsstoffet nitrit, som farver almindelig spegepølse og bacon rødt?
- ▶ at økologiske virksomheder ikke må bruge nitrit?

Hvad synes du?

- ▶ Er det ok at bruge smagsstoffer (se boksen), selv om maden slet ikke er lavet af det, den smager af?
- ▶ Ser spegepølsen mindre lækker ud, hvis den er mere grålig eller brunlig, i stedet for rød?

Hvad er smagsstoffer?

Når man laver mad på en fabrik, kan man vælge at putte forskellige smagsstoffer i maden. Fx kan man putte røg-smag i spegepølse eller jordbær-smag i yoghurten.

Plads til naturen

Landbrug og natur har eksisteret side om side, lige så længe mennesket har dyrket jorden.

Men især det moderne landbrug har ændret naturen i Danmark meget. Brugen af store maskiner, kemiske sprøjtegifte og meget kunstgødning har gjort, at vi nu producerer rigtig meget korn, mælk og

kød. Men prisen er en fattigere natur og barske vilkår for de vilde dyr. Sprøjtegifterne rammer nemlig både planter og insekter, og når de forsvinder, er der ingen mad til fugle og vildt. Blandt andet derfor må de økologiske

landmænd ikke bruge sprøjtegifte. De har pligt til at passe på til naturen. Hvis der er det rigtige antal fugle, insekter og ukrudtsplanter, kan afgrøderne bedre trives uden brug af kemikalier.

Hånd i hånd

Der er ingen tvivl om, at de økologiske marker er populære tilholdssteder for mange forskellige dyr. Der er for eksempel helt op til 30 procent flere vilde dyr og planter på økologiske marker end på andre marker. Når der er mange insekter og orme, kommer der også masser af lærker, gulspurve, agerhøns og andre fugle. På den måde hjælper det økologiske landbrug med at give plads til den danske natur – og omvendt.

Vidste du,

- ▮ at dyr og insekter har barske vilkår på ikke-økologiske kornmarker?
- ▮ at en del af de sprøjtegifte, som landmændene bruger, siver ned til vores grundvand og til sidst kan havne i vandhanen derhjemme?

Hvad synes du?

- ▮ Skal man helt droppe økologisk landbrug og i stedet dyrke meget korn på nogle få marker og have ren natur på andre marker? Eller skal alt landbrug være økologisk, så der er plads til naturen på markerne?

Øko-kontrol

Når havregrynene, gulerødderne eller æggene har det røde Ø-mærke på, kan du være sikker på, at det er økologisk. Mærket betyder nemlig, at fx landmanden bliver kontrolleret, og det bliver tjekket, om han følger reglerne for økologi.

Der findes også andre øko-mærker end det røde, som man kan stole på – for eksempel EU-mærket.

Det danske øko-mærke

EU's øko-mærke

coop Skolekontakten

Udgivet af Coop Skolekontakten, Økologisk Landsforening og Grønt Flag og Grøn Skole.

Genoptrykt 2014, 2. udgave. ISBN: 978-87-642-0543-5.

Redaktion: Christine Viemose, Eigil Larsen, Maja Plesner, Thomas Neumann og Birthe Kyhn.

Layout: Christel Frydkjær, Christine Jahn og Søren Kirkemann. Illustration: Morten Telling.

Fotos: Chili foto & arkiv, side 3, 7, 8, 10, 12, 16, 17, 19, 21. Polfoto, side 3, 5, 11, 15.

Tryk: Prinfo Paritas.

1. falsk - 2. Sandt - 3. Sandt - 4. Falsk - 5. Sandt - 6. Sandt -
7. Sandt - 8. Sandt - 9. Sandt - 10. Sandt - 11. Sandt